Yazılı Basında Magazinleşen Sanat, Düzey ve Güven Sorunları
Hayri Esmer

Günümüzde medya, gündem yaratma, kitleleri yönlendirme, değer yargısı ve davranış kalıpları oluşturma konusunda ustaca yöntemler üretip onları pratikte uygulayabilen en güçlü alan olarak görülmektedir. Kültür ve sanatın da diğer tüketim alışkanlıklarımız içinde medyanın bu yönlendirici gücüne maruz kaldığı; bu bütün içinde eritildiği; pek çok şey gibi kolayca tüketilebilen bir araca dönüştüğü söylenebilir. Kitlelerde sanata dair nasıl bir düşüncenin ve izlenimin oluşturulması isteniyorsa, medya bunu başarıyla yapabilmekte; ne tür eğilimlerin ve anlayışların varlık göstermesi isteniyor ise sayfalarında ona yer vererek bunun alt yapısı hazırlanabilmektedir. Böylece istenilen tür, çeşit ve kategorilerdeki sanat, geçerli ve izlenilmesi gereken sanat diye kitlelere sunulabilmektedir.

Bir etkinliğin basının ilgisini çekebilmesi için belli özellikler var mıdır?
Görevi sanat izleyicisini etkinliklerle buluşturma ve kısmen de olsa etkinlikler hakkında irdeleyici metinlere/okumalara yer vermek olan yazılı basın, bu işlevini gerçekten yerine getirebilmekte midir? Sayfalarında yer verdiği etkinliklere neden, niçin ve hangi amaçlara göre yer vermektedir? Yüzlerce etkinlik arasında yapılan seçimde hangi ölçütler kullanılmaktadır? Ya da ne kadar kapsamlı yer verilmesi gerektiği neye göre belirlenmektedir? Bunlar, özgün yönleri dikkate alınarak seçilen etkinlikler midir? Yoksa medya otoritelerinin göstermeyi arzu ettiği etkinlikler midir? Ya da tüm bunların ötesinde medyada yer verilmesi düşünülen etkinlikler, hangi dil yapısı ile ne tür bir kategoride kamuya ulaştırılmaktadır? Tüm bu soruların cevapları “doğru” ve “mantıklı” olabilecek gerekçelerle yayıncı lehine açıklanabilse bile bu cevapların ikna edici olmaları gerçekten zordur. Zordur, çünkü pratikteki durumun içinde bulunduğu köklü sorunlar veya ilişkiler ağı, olayların manipülasyonlara açık bir zeminde boy gösterdiğini; haberciliğin tarafsızlığına gölge düşüren örnekleri var ettiğini; ve böylece mesleki gereklilikler ve sanatsal nitelikler ile çatıştıkları bir alan yarattığını göstermektedir.

Örneğin **İstanbul dışındaki kentlerde** gerçekleşen etkinlikler yazılı basında ne kadar yer bulabilmektedir? Yer bulabilenlerin özelliklerine bakıldığında bunların neredeyse tümünün İstanbul kaynaklı etkinlikler olması ne anlama gelmektedir? İstanbul dışında sanatsal etkinliklerin yapılmadığı mı yoksa bunların haber değeri taşıyamadığı mı? Yine Picasso sergisini anımsadığımızda, yurdun çeşitli bölgelerinden gelen otobüsler dolusu çocuklar, müze önünde oluşan kuyruklar ve program dahilinde müzeye yapılan kabuller, Picasso’nun sanatının yerini aldı; ve medyada bol bol tartışılarak magazinleştirildi. Hatta öylesine bir noktaya vardı ki, gerçek izleyiciler saatlerce beklemeyi göze alamayıp sergiyi gezemediler. Bunu halkımızın sanat sevdalısı bir halk olmasıyla açıklamayalım lütfen... bu, sanatı bir reklam aracı olarak gören **burjuvazinin medyayı kullanma başarısıdır**.
Bu ve benzeri örnekler kültür sanat medyasının bir taraftan sanatı magazinin içinden algılayarak popülist bir kategoriye soktuğunu, diğer taraftan etkinlikler arası tercihlerinde, farklı etkinliklere bakışında, samimiyetten uzak tavrının çok ta masum olmadığı ve bazı etkinlikleri ötekileştirdiklerini göstermektedir. Ötekiler, sadece İstanbul dışındakiler değildir elbette; bunlar pekala kent içinde ötekileştirilmiş kimseler de olabilmektedir.

Yazılı basında, düzenlenen etkinliklere karşı önyargısız ve **tarafsız bir bakışın olmadığı** yaygın bir görüştür. Aynı tür ve nitelikte olan etkinliklere karşı eşitlikçi olmayan, ve spesifik özelliklerine göre öne çıkarılamayan etkinlikler, taraflı bakış açısının birçok yönüyle açık bir şekilde ortaya konulması bir yana kültürel üretimlerimizin tartışılmadan, irdelenmeden ve entelektüel düzlemde yeterince ele alınamadan depolara kaldırılmasına yol açmaktadır. Kuşku yok ki bu durum çoğu kez bu ülkede üretilen yapıtların bırakın bilinmesini, tasnifini bile imkansız kılmaktadır. Bu da kültürel üretimlerimizin, birikim ve deneyimlerine dair her tür kuşkumuzu haklı çıkaracak medya çalışanlarının istemlerine terk edildiğini göstermektedir. Görülen o ki, bu yayınlarda yayıncılık ilkelerinin değil, propaganda hedefli kurumsal ve bireysel ilişkilerin belirleyiciliği öne çıkmakta; irdeleyici ve çözümleyici incelemeler yerine magazinin içinden yapılan okumalar ve tanıtım niteliklerine odaklanılmaktadır.

Böylece tarafsızlık ve **objektivizmin, yerini tarafgirliğe**, sahiciliğin yerini sahteye ve gerçek haberin de yerini kurgusal ve sansasyonel habere terk ettiğini, görmekteyiz. Gittikçe doğallığından uzaklaşan bir mecrada boy gösteren bu yol haritası ne yazık ki çoğu kez düzey ve güven sorunlarına saplanmaktadır.

Tüm bu görülebilir ve tespit edilebilir niteliklere karşın, belirsiz ve **yazarın dil becerisinin** sınırlarına dahil olan bir alan da bulunmaktadır ki, kuşkularımızı besleyen ve onların artmasını sağlayan önemli yönlerden biriside bu dil yetisiyle yapılan manipulasyonlar. Bu okunan metni hem haklı gösterecek bir içerikle, hem de okuyucuyu koşullandırıcı bir yönelim içene sokarak yapılmaktadır. Yazılı basını elinde bulunduran gücün, ustalıkla kullandığı en önemli manipulasyon aracı belki de budur. Haberin sunum yöntemleri, dil yapısı, anlatım yöntemlerindeki incelikler, bugün her zamankinden daha da ustaca kullanılmakta; haberin kendisinden öte satır aralarına yerleştirilen ifadeler ve imalarla habercinin bakışı, örtük bir dil yapısı içinde sunulabilmektedir. İdeolojiler, politikalar yada popülist değerler uğruna mesleki ve sanatsal gerekliliklerin “ihlal” edilerek görmezden gelindiği bir medya gerçeği ile karşı karşıyayız. Bu ihlal göreceli de olsa elbette medyanın gücüne güç katmaktadır. Ancak bununla birlikte gittikçe artan ve engellenemeyen bir realite söz konusu ki bu da, her tür bilgi aracından duyduğumuz kuşkunun kaçınılmaz olduğu; ve onun da daha büyük bir gücün aracı olabileceğini görmezden gelemeyeceğimiz gerçekliğidir.

Dergiler de dahil olmak üzere yazılı basında çıkan, eleştiri, araştırma ve inceleme gibi görünen metinlerin büyük bir çoğunluğu **tanıtımı hedefleyen haber niteliği**ndedir. Doğal olarak ta okuyuculardan söz konusu etkinliklerin anlaşılmasından öte tanınması ve farkında olunması beklenmektedir. Etkinliğin var olduğunu öğrenmek ve onunla ilgili teknik ve yöntemsel bilgilere sahip olmak elbette önemli. Ancak daha da önemlisi etkinliğin içeriği, insanlar için ifade ettiği şey ve önerdiği durumdur. Ele alınan veri ve yorumlar aracılığıyla yapıtların nitelik ve konumunu irdeleyen, sorgulayan ve karşılaştırmalı olarak tartışan bir düzlemin hedeflenmesi gerek. Oysa bu tür tanıtımlar, medyaya gönderilen basın bildirilerinden derlenmiş kolajcı tavrın kolaycılığı ile ele alınmakta; irdelemelerden uzak, kendisinden olumlu ve olumsuzun ötesinde bahsedilerek zihinlerde bir iz bırakmaya yönelik, geniş anlamda propagandanın bir parçasını oluşturmaktadırlar. Bu tür metinlerin büyük çoğunluğunda yapıttan bağımsız bir anlatım sürecinin işlendiğine tanık olunmakta; terminolojik hatalar içine düşülmekte; ve sonuçta metin sözde yorum eksenli bir okumanın esnek sınırları içinde gösterilmek istenmektedir. Halbuki yorum eksenli metinlerden anladığımız; yazarın kendine özgü geliştirdiği yöntemlerle yapıtların dil, üslup, biçim, kurgu, teknik gibi bileşenlerin ilişkilerinden hareketle, yapıtın karmaşık örüntülerinin anlaşılabilmesini ve çözümlenebilmesini sağlamaktır. Bu kapsamda değerlendirilen metinler, bilgiye dayalı bir zeminde gelişmekte; bağımsız bir anlatı olduğu kabul edilmekte; ve özgün bir dil yapısı içinde gelişmektedir. Söz konusu metinler ise ne yazık ki böyle bir bakış açısının çok uzağında durmaktadırlar.

Kuşkusuz bir yayın organından **mutlak bir tarafsızlık içinde** olmasını beklemek doğru olmayabilir; ancak yayının kendi stratejisi içinde tutarlı ve standart bir düzeyi süreğen kılmak gibi bir sorumluluğu taşımasını da beklemek okuyucu olarak hakkımız sanırım. Bir yayın organı belli anlayış ve eğilimlerin çağımız gerçekliğiyle daha iyi örtüştüğü gerçeğinden hareket ederek o eksende yayın yapabilir. Kendi gerekliliklerini belirleyerek buna uygun davranışlar sergilemek beklenebilecek tutarlı bir tutumdur. Ancak bu tutarlı iradeyi görmek bir yana önyargılarla donanmış; dil sorununu çözememiş; sanat tarihi ve temel yaklaşım bilgisinden yoksun amatör muhabirlerce kaleme alınmış metinlerin amacına ulaşamadığı da bir gerçek. Özellikle dergilerde çok değişken yazı kadrolarıyla istikrarlı olamayan bir medyanın daha baştan keyfi ve öngörülemeyen bir yolda ilerlemesi şaşırtıcı olmasa gerek. Bu tür sorunlar kültür sanat yayıncılığının önündeki en büyük açmazlardır.

Okuyucu ve **izleyici açısından bakıldığında** aslında işin uzmanı olanların dışında durumdan rahatsız olan da pek yok gibi. Üstüne üstlük kitleler, kendi istek ve arzularıyla medyanın bu yönlendirici süreç ve eğilimlerine katılmaktalar ki; bu da medya gücünün, kitleler tarafından her gün yeniden kutsanması ve daha da hegemonikleşmesine güçlü bir zemin hazırlamaktadır. Onun bu tartışmalı ve göreceli de olsa artan gücüne karşın, her verisinin "doğru" olabileceğine inanan taraftarlar bulabilmesi; yayımlanmış her verinin bilgi kaynağına/doğruluğuna bakılmaksızın referans kaynağı olarak görülebileceği gerçeği çoğu kez medyaya gereğinden fazla önem atfetmiş ve meşruiyet kazandırmıştır. Böylece "kolay tüketilebilir" ölçütü yeterli ve her tür değerin üstünde tutularak sözde kitlelerin beklentilerine cevap verilmesi düşünülmüştür.. Aslında burada söz konusu olan şey: medya otoritelerinin kendi arzu ve istemleri ile yine kendilerinin yaratmış olduğu yapay beklentileri örtüştürme çabalarından ibarettir.

Ancak, her şeye rağmen kültür sanat medyasının da **homojen bir alan olmadığı**; çok seçkin örneklerin ve metinlerin son yıllarda arttığını görmezden gelemeyeceğimizi belirtmek zorundayız. Kendi içinde sınırları belirlenmiş ve kategorileri oluşmuş bir yayıncılık henüz oluşmamış olsa da yapıtlara, sergilere ve etkinliklere yönelik her tür yazı kategorisinde (Kuramsal, felsefi, inceleme-araştırma, tanıtım, magazin gibi)çözümleyici ve irdeleyici metinlere, haberlere az da olsa rastlayabilmekteyiz. Böyle bir potansiyelimizin olmadığını söylemek elbette yanlıştır. Dileğimiz bu nitelikli tutumun tüm medyaya egemen olmasıdır.

Bugün medyanın yukarıda söz konusu edilen açılardan dolayı hem **güven kaybına** uğradığı, hem de ciddi bir **düzey sorunu** ile karşı karşıya olduğu tartışmasızdır. Bundan dolayı da ona karşı ileri derecede kuşkucu ve güvensiz davranışlarımız şaşırtıcı olmasa gerek. Bu nedenle medya haberlerine karşı daha temkinli yaklaşmamız zorunlu hale gelmektedir. Onun bugün haberciliği manipüle edici alanda kat ettiği yol ve ulaştığı zirve, ona karşı her zamankinden daha irdeleyici, daha kuşkucu ve eleştirel yaklaşımlar geliştirmemizi zorunlu kılmaktadır. Buna rağmen okuyucular olarak işimiz her zamankinden daha da zordur. Çünkü bir taraftan düşüncelerimize doğru bir zemin oluşturmak için medyanın haberlerine muhtacız; diğer taraftan muhtaç olduğumuz bu şeye güvenmiyoruz. Ya da özgür bir birey olabilmek için medyanın bilgisine muhtacız, ama diğer taraftan bizi özgürleştireceğini zannettiğimiz bu bilgiler bizi kendisine koşullandırdığı için, sahip olacağımızı zannettiğimiz özgürlükten bizi daha da uzaklaştırmaktadır. Galiba böylesine bir paradoksu aşabilmek kolay olmasa gerek.

Sonuç olarak yazılı basında irdeleyici/çözümleyici eleştiri ve yorumların, yerini tanıtım ve reklam odaklı haberlere terk ettiğini görmekteyiz. Bu durum onarılmaz boşluklar ve telafi edilemez sorunlar yaratmaktadır. Çünkü bu tür metinlerden beklediğimiz, yapıtı bilgi temelinde bir bakış sorunsalı olarak gören, onun dil yapısını, derinliğini ve düşünsel boyutunu karşılaştırmalarla gözler önüne seren, yorumlayan, anlamlandıran ve dolayısıyla yeniden konumlandıran ve böylece olumlayıcı bir işlevi yerine getirebilmesidir. Oysa bugün güç unsurlarının denetimine giren yazılı basının, sanata eleştirel bakışında dinamizmini yitirdiği, kendisini yeniden üretemediği ve geleneksel tanıtım odaklı metinlere dönüştüğü dolayısıyla da hegemonik gücün kuşatıcılığıyla gölgelendiğine tanık olmaktayız. Temel işlevini göz ardı ederek tüketim endüstrisinin beklentileri doğrultusunda ehlileşen bir kültür sanat basını, ne yazık ki ona umutla bakmamızı engellemektedir.

Eskişehir- Kasım 2007